

Надія Юрчак

ОСОБЛИВОСТІ ПОШИРЕННЯ НЕТРАДИЦІЙНИХ РЕЛІГІЙ В УКРАЇНІ

Сучасне релігійне життя людства пов'язане не лише з відомими традиційними релігіями – християнством, ісламом, буддизмом, а й з новими релігійними вченнями та культурами, що стають чинником духовного життя суспільства. Нові нетрадиційні релігії – специфічна форма релігійних вірувань, своєрідний тип організацій.

Предметом наукового осмислення в даній статті будуть особливості поширення нетрадиційних релігій в сучасному світі і в Україні, зокрема. Ця проблема в умовах сучасних українських реалій є доволі актуальною, бо толерантність в релігійному житті суспільства є засадою демократичного способу життя, який в Україні треба стверджувати.

Масова поява і стрімке поширення нових релігійних течій припадає на 60–70-роки XIX століття – період так званого релігійного буму. Батьківщиною більшості нетрадиційних течій вважаються США, звідки вони почали поширюватися в Європі, Азії і Латинській Америці. Їх об'єднання діяли під різними назвами: "нетрадиційні релігії", "релігії Нового віку", "неканонічні вірування", "альтернативні культи", "східні культи" тощо. В цей період західні країни переживали кризу традиційних соціальних цінностей і панівної релігійної ідеології.

На міжнародній арені об'єднання нетрадиційних релігій діють як могутні міжнаціональні корпорації, які займаються великим бізнесом, мають свої філії в багатьох країнах світу.

Дослідники називають багато причин виникнення нових нетрадиційних релігій. Це – економічні труднощі, кризовий стан економіки, екологічні, демографічні проблеми, які сприяють зміні у світогляді людей. Серед причин називають і консервативність

традиційних релігій, які не мають ефективного механізму реагування на болючі питання сьогодення. Не можна не відзначити і такого фактору, як розширення контактів і взаємодії народів і країн, розширення інформаційного простору. Пошук істини, нових цінностей, духовних орієнтирів, притаманних людському духові – також неабиякий фактор цього процесу.

У різних країнах криза духовної культури проявляється неоднаково. Україна, наприклад, як велика держава, перебуває на перехресті доріг, де переплітаються геополітичні інтереси різних держав. Вона переходить від однієї системи суспільних відносин до іншої – ринкових. Це болючий процес, що супроводжується затяжною кризою всіх форм суспільного життя і зачіпає інтереси широких народних мас. Загалом це і створює сприятливі умови для поширення нових релігій.

З 80-х років нові, нетрадиційні релігії з'явилися і в Україні, викликавши спочатку жах або здивування громадської думки. Пройшов час, і тепер ми звикли до цього явища, часом навіть вважаючи його ознакою цивілізованості.

Крім загальних характеристик, наявним в Україні релігійним неорухам притаманні і певні специфічні ознаки.

Це пояснюється передусім певними умовами їх поширення в Україні. Якщо в Європі та Америці неорелігії з'явилися за умов послаблення традиційної релігійності і тому стали наслідком занепаду авторитету традиційних церков і сект, то на Україні їх поява збігається з періодом релігійного відродження, а тому може розглядатися як прояв піднесення та плюралізації релігійного життя.

Порівнюючи темпи поширення неорелігій в Україні та інших країнах, слід зазначити відносну стриманість цього процесу. Це пояснюється тим, що після періоду тривалої так званої безрелігійності з "дозволом" відкрито вірити в Бога більшість людей звернулося до звичних релігій – християнства, іудаїзму, ісламу. Крім того, для країн Заходу, неокульту були мовно адаптовані, що певною мірою визначило їх стрімке поширення.

В Україні мовний чинник відіграв гальмівну роль. Оскільки нерелігійна література тривалий час існувала лише в англійському варіанті.

Проте сьогодні ситуація істотно змінюється. Виникли численні переклади новітніх культів не лише російською, а й українською мовою.

Якщо на Заході неокульту виникли певною релігійною альтернативою існуючим традиційним релігіям, тоді на наших теренах вони з'явилися як протест проти комуністичної ідеології, як форма дисиденства.

Особливістю впровадження нетрадиційних релігій в Україні можна вважати й те, що майже всі неорухи прийшли сюди через посередників: не з батьківщини релігійного руху, а з інших країн, не від гуру (вчителя), а від його західних учнів. Відносна легкість проникнення в Україну і сприйняття неорелігій пояснюється, зокрема, специфікою вітчизняного менталітету, який через географічне розташування України – її граничний стан між сходом і заходом, півднем і північчю – був відкритий різноманітним впливам. Це сформувало у нашого народу особливий плюралізм світогляду.

Склад неосект в Україні має свої особливості. Якщо в зарубіжних країнах приплив до неорелігій відбувався за рахунок віруючих, які йшли по шляху переосмислення офіційних церковних доктрин і релігійного культу, то в нашій країні в нерелігійні рухи об'єднувалися переважно невіруючі, тобто ті, хто не був обтяжений релігійною традицією. Тому відповідно послідовники неорелігій в Україні в своїй вірі не так глибоко переконані, як їхні одновірці.

Кількість громад новітніх релігійних течій в Україні за період 1992-2000 рр. збільшилася з 83 до 1328, вони належать до 50 напрямків (28 з них мають лише від 1 до 5 осередків своїх вірних). Велика кількість громад у Новоапостольській церкві – 51 та Церкві Ісуса Христа святих останніх днів (мормони) – 57. За останні 5 років число громад Товариства свідомості Крішні збільшилось з 28 до 42, РУН віри з 32 до 54, Віри Багаї – з 8 до 12. Загалом 720 громад прихильників новітніх релігійних течій або 54,2% зосереджено у південно-східному регіоні країни [4:33].

До новітніх для України релігій належать і 359 харизматичних громад, 283 з них підпорядковуються Церкві Повного Євангелія, яка має доволі розвинуту структуру: духовний центр у Києві, 5 християнських благодійних місій, 1 братство та 3 духовних навчальних заклади де навчаються 993 майбутні священнослужителі.

Мережа громад харизматів має сталу тенденцію до зростання – з 27 у 1992 р. до 359 у 2000 р. [4: 33].

Динаміка поширення нетрадиційних релігій дуже щільно пов'язано зі станом релігії традиційної. Самі представники православних і католицьких церков неодноразово визнавали, що успішність НТР є наслідком формалізму і байдужості духовенства, втрати церквою місіонерського ентузіазму і скерованості на євангелізацію та катехизацію, недостойних вчинків церковнослужителів, міжцерковних конфліктів тощо. Для України де споживач інформації регулярно отримує повідомлення про зіткнення віруючих різних церков, це особливо актуально.

Основною формою організації неоекультів в Україні залишається громада, гурток. Українські організації ще віддалені від створення одновірцями виробничих одиниць у галузі промисловості, торгівлі чи сільського господарства.

Нетрадиційні рухи в Україні мають свої особливості в культурі, в організації, у відношеннях з державою та громадськістю. Деякі з них викликають занепокоєння громадськості тими чи іншими діями. Серед ознак шкідливості неоекультів можна виділити такі явища як: психологічна дестабілізація, надмірні фінансові вимоги, ізоляція особи, протизаконна медична практика, антисоціальна риторика, сексуальні зловживання, порушення громадського спокою, порушення прав людини тощо.

Обов'язок держави у сфері захисту прав і свобод своїх громадян від негативних впливів з боку певних культів полягає в тому, аби забезпечити широким верствам населення доступ до інформації про різні релігії, сприяти вільному вибору релігії й утвердження поваги до інших, а в разі порушення закону – вжити адекватних заходів у супереч тому, якою релігією прикриваються порушники. Законодавство багатьох європейських країн встановлює точні обмеження релігійної діяльності неоекультів. Парламентська Асамблея Ради Європи прийняла Рекомендацію №1412 в 1999 р. "Протиправні дії сект". В ній висловлюється занепокоєння діяльністю неоекультів, у цьому документі підкреслюється нагальна необхідність пересвідчитися, чи відповідають їх дії принципам демократичного суспільства. Рекомендація наголошує на потребі внести до навчальних програм, зокрема для підлітків, спеціальні відомості про історію окремих віровчень та філософські погляди їх представників. Приділяється велика увага захисту найбільш вразливих груп населення, зокрема дітей [6:252]. Отже, проблема протистояння здорового суспільства ерозійному впливу народжених добою демократії неоекультів серйозна.

Доки у нас, в Україні, нутрує їх неприхована експансія і дехто дивиться на це з упевненістю, що то "законне явище" перехідного періоду, у цивілізованій Європі цьому злу чинять організований спротив. Тож, мабуть, давно настав час і в нас перейти від теоретизування до справи. Бо ж йдеться про цілісність національної моралі та зміцнення традиційних державотворчих українських релігій, а також про те, що Україна спрямовує свої зусилля на інтеграцію до ЄС, а у європейських країнах захищають громадян і традиційні церкви від сумнівного впливу нової релігійної хвилі. Досвід Європи у ставленні до неоекультів цікавий і навчальний. Більш детально про цей досвід говориться у статті В. Петрика і В. Остроухова "Проти ерозійного впливу неоекультів" [2:42-50].

Палітра нетрадиційної релігійності у сучасній Україні дуже розмаїта. Повному її успіху сприяли: новизна цих релігій, оригінальність вірування, екзотичність обрядів і молитовних відправ.

Аналіз причин появи неорелігій в Україні, особливостей їх поширення, характеристика сучасного стану нетрадиційної релігійності дає змогу визначити перспективи розвитку різних течій, врахувати, як їх позитивні так негативні моменти. Поки ж що нетрадиційні релігії виборюють право на існування і ця тенденція збережеться і надалі.

Література

1. Єленський В. Новітні рухи – зони занепокоєння// Людина і світ – 2000.–№9.
2. Проблеми новітніх рухів в Європарламенті// Людина і світ–1998.–№8.
3. Петрик В., Остроухов В. Проти ерозійного впливу неокультів // Політика і час.–2002.–№8.
4. Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи №1412 (1999) "Протиправні дії сект// Людина і світ–1999.–№9.
5. Релігійність українського суспільства: Останні дослідження// Людина і світ.–2003.–№1.
6. Про стан і тенденції розвитку релігійної ситуації та державно-церковних відносин в Україні// Людина і світ. – 2001.– №2-3.

Анотація

На порозі третього тисячоліття нові ознаки відродження релігійного життя виявилися в масовому поширенні нетрадиційних релігій, які сьогодні стають предметом наукового вивчення і дослідження. Їх поява і поширення на Україні мають деякі особливості у порівнянні з країнами Заходу. Ці особливості розглядаються і аналізуються в даній статті.

Annotation

At the beginning of the third millennium the new indications of reviving the religious life revealed in the mass spreading non-traditional religions which become the subject of scientific study and research. Their appearance and spreading in Ukraine has some peculiarities compared with the countries of West. These peculiarities are shown and analysed in this article.